

כתובות ה

משה שווערד

1. שו"ע אורח חיים - סימן שו

(ט) הרהור בעסקיו, מותר; ומ"מ משום עונג שבת, מצוה שלא יחשוב בהם כלל ויהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשויה:

2. שערים מצויינים בהלכה-שבת קנ

דיבור אסור הרהור מותר. כתב רבינו יונה באגרת התשובה (דרוש ב אות לה) אסור לאדם שיהא לכו טרוד בעסקיו בשבת, אע"פ שאמרו הרהור מותר, אם יש לו מתוך הרהור טרדת הלב או נדנוד דאגה אסור שנא' (יתרו כ-ט) "ועשית כל מלאכתך", ואמרו במכילתא (שם פ"ז-ט) שתהא כל מלאכתך בעיניך כאלו היא עשויה שלא תהרהר עליהם.

וכן אומרים בתפילה מנוחת שלום השקט ובטח מנוחה שלימה שאתה רוצה בה, ובברכת המזון אנו אומרים, שלא תהא צרה ויגון ביום מנוחתינו. [וכ"כ בטור (סי' שו) דמשום עונג שבת מצוה שלא יחשב בהם כלל כו' ואין לך עונג גדול מזה.]

3. ערוך השולחן אורח חיים סימן שו סעיף יד

וכן מותר לפקח על עסקי רבים בשבת דאין לך חפצי שמים גדול מזה אף כשהענינים המה בדבר הרשות כמו בעסקי פרנסות והשגות גבולים וכדומה דכל צרכי רבים מצוה רבה היא ואע"ג שלא הותר שום שבות או שבות דאמירה לאינו יהודי בשביל צרכי רבים מיהו דיבור בעלמא דאיסורו בעסקי עצמו הוא מפני דבר דבר הוה זה חפצי שמים ומותר לדבר בהם ולעשות סדר בדיבור בעלמא [מג"א סק"ב] וכן מותר לשדך בחור ובתולה בשבת בדיבור בעלמא משום דזהו דבר מצוה וכ"ש לדבר עם מלמד שילמד לתינוק ספר או עם אומן ללמדו אומנות דזהו ג"כ מצוה דאם אין לו אומנות יעסוק בגזל ודוקא לדבר אם רוצה להשתכר המלמד או האומן אבל אסור לגמור עמו ע"פ קנין וגם להזכיר לו סכום המקח אסור דלא הותרה רק הדיבור בזה:

4. שערים מצויינים בהלכה-שבת קנ

משדכין על התינוקות ליאסר בשבת וכו'. [מפרש בתשב"ץ קטן (ח"א סי' נח) דהיינו שיכול לדבר אליו אם הוא רוצה להשכיר עצמו, אבל בענין סכום המעות אסור, ובהגהות שם הוכיח מהגמ' כאן דקא יהיב טעמא משום חפצין אסורים חפצי שמים מותרים, משמע דמותר אף להזכיר לו סכום המעות.] וכ"כ בהגהות מרדכי (פ"ד סי' תנט). וכ"כ בתשו' הרדב"ז (ח"א סי' ריג) דמותר להזכיר לו סכום מעות. וכדברי התשב"ץ כתב

5. רבינו נסים על הרי"ף שבת דף סד/א

פוסקין צדקה לעניים בשבת. תמהני אמאי שרי דהתנן [ביצה דף לו ע"ב] אין מקדישין ומצאתי בשם רבינו חננאל ז"ל שלא אסרו אלא להקדיש כלי ידוע משום דמחזי כמקח וממכר אבל לא אסרו לחייב אדם עצמו לגבוה בדבורו. ועדיין אין נוח לי דהא אין מעריכין לאו כלי ידוע הוא ואפ"ה אסור:

6. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן קיא

בענין אינשורענס אם יש בזה חסרון ח"ו בבטחון בהשי"ת או לא לחכם אחד ... וא"כ ודאי שאסור לסמוך שישלח לו השי"ת פרנסתו בלא שום עבודה ומסחר, אף שהוא צריך לידע שכל מה שמרויח מעבודתו ומסחרו

הוא רק מהשי"ת כפ"מ שנקצב לו מר"ה, אבל מ"מ כך נגזר מהשי"ת שרק ע"י איזה מעשה עבודה ומסחר ישלח לו השי"ת פרנסתו מצד שנאמר בזעת אפריך תאכל לחם וכמפורש בסוף קידושין הרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי. ואף לר' נהוראי שם שאומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, שמשמע שאינו מחייב להאב ללמד את בנו אומנות, נמי פשוט שגם הוא מודה שאין לסמוך על הנס, אבל סובר שכיון שרוב בנ"א בקטנותם א"א להם ללמד תורה כראוי אם ילמדו אז גם אומנות אף בזמנם, והתורה חייבה להאב ללמד את בנו תורה בע"כ שיכול לסמוך ע"ז שיזמין לו השי"ת איזה עבודה בגדלותו בשעה שיצטרך להרויח לפרנסתו ופרנסת אשה ובנים, כזו שיוכל אף בלא למוד ועסק בזה בילדותו קודם שהוצרך לפרנסה, אבל בלא עבודה בגדלותו גם ר' נהוראי מודה שאסור לסמוך על הנס אלא צריך לעבוד לפרנסתו, וכדאיפסק ברמב"ם פ"ג מת"ת ה"י, אף שבקטנותו משמע שפוסק כר' נהוראי שאין האב חייב ללמד אומנות לבניו כי לא מצינו ברמב"ם דין זה שמחוייב האב ללמד אומנות לבנו ... וא"כ גם אינשורענס הוא ככל עניני מסחר וכדומה שעושין לפרנסת עצמו ופרנסת בניו שרשאין ליקח זה כיון שהוא מעשה פרנסה...

7. זמירות לליל שבת

מה ידידות מנוחתך... חפצריך אסורים. וגם לחשוב חשבונות. הרהורים מתרים ולשדך הבנות. ותנוק ללמדו ספר. למנצח בנגינות. ולהגות באמרי שפר. בכל פנות ומחנות. להתענג:

8. תוספות מסכת כתובות דף ה עמוד א

אלא מעתה יום הכפורים שחל להיות בשני כו' - תימה אמאי נקט יום כפורים דלא הוי אלא לרבי יוסי הגלילי כדתנן (חולין דף פג.) בד' פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתו לשחוט כו' וכדברי רבי יוסי הגלילי אף ערב יום הכפורים בגליל אמאי לא נקט חד מד' פרקים דהוי לכ"ע וי"ל דבערב יום הכפורים היו רגילין להרבות בעופות ובדגים כדמשמע בבראשית רבה (פי"א) גבי ההוא חייטא דזבן גונא כו' משום דהוי יום סליחה וכפרה ובהנהו ד' פרקים היו מרבים בבהמות דליכא למגזר שמא ישחוט.

9. חתם סופר מסכת כתובות דף ה עמוד א

גזירה שמא ישחוט בן עוף יש לעיין לפמ"ש הר"ן בסוכה משום הכי לא גזרו במילה בשבת שמא יעבירו משום דא"נ יעביר ד' אמות ברה"ר הו"ל טעה בדבר מצוה ועשה מצוה ופטור מחטאת עכ"פ משו"ה לא גזרו משא"כ בשופר ולולב ומגילה דהוי ספיקא דיומא ע"ש ועי' בפסחים ע"ב ע"ב אפילו לשמח אשתו לדבר מצוה ואפילו סמוך לוסתה מיקרי טעה בדבר מצוה. א"כ מכש"כ הכא דא"נ שוחט בן עוף ה"ל טעה בדבר מצוה ופטור מחטאת וליכא למיגזר. [עיין שם למה שתירץ]

10. שערים מצויינים בהלכה

יהושע א"כ יחול יום א' דר"ה ביום ראשון, ויום ערבה בשבת, וק"ל לא אד"ו ראש, מטעם שלא יחול יום ערבה בשבת, ותירץ דהא שלא יחול יום ערבה בשבת, נמי משום גזירה הוי, ועדיף הך גזירה שמא ישחוט בן עוף, דהתם איכא תקנתא שלא ליטול הערבה, כמו לענין שופר ולולב, משא"כ הגזירה דשמא ישחוט בן עוף, ליכא עצה אחרת. ובחי' חתם סופר תירץ, דודאי אין לדחות יוה"כ על יום ד', דזה אי אפשר עפ"י רוב, משום דיהיה ח' חדשים חסרים, כמבואר במס' ערכין (ח:), ולכן פרש"י וידחה על יום שלישי, ואי משום דעי"ז יחול יום א' דר"ה ביום ראשון, ויום ערבה בשבת, אפ"ה עדיף לקיים שופר בר"ה, ולהזהר שלא ישחוט בן עוף, דהוה תרתי, והתם רק חדא.

דף ה. אלא מעתה יוה"כ שחל להיות בשני בשבת ידחה שמא ישחוט בן עוף. פרש"י וידחה על יום שלישי. הקשה הפני

11. רש"י מסכת כתובות דף ה עמוד א ד"ה אית ליה
אית ליה רווחא - לשחוט בלילה שהסעודה אינה עד למחר.

12. שערים מצויינים בהלכה

התם אית ליה רווחא כו'. פרש"י דסעודת ערב
יוה"כ אינה עד למחר. כתוב בפני
היושע, וכ"כ כמה אחרונים, דמכאן ראייה שאין
מצות אכילה בערב יוה"כ מתחיל בלילה אלא
למחר ביום. ועי' בביאור הגר"א (סי' תרד)
שכתב דזה תלוי אי מרבין בסליחות באשמורת
בערב יוה"כ, דאם מחזיקין גם הלילה ליו"ט,
אז אין מרבין בסליחות.

13. ערוך השולחן אורח חיים סימן תרד

סעיף ד: והיא מאהבת הקב"ה לישראל שגזר עליהם להתענות וצוה אותם שמקודם יאכלו וישתו כדי
שיהא להם כח להתענות [ב"ח] ...

סעיף ה: ולכן מצוה לאכול ולשתות בעיוה"כ ולשמוח בו ויהיה לבכנו בטוח שיום הכפורים יעלה לנו לטובה
ולברכה ושהקב"ה ימחול עונותינו ויחתום עלינו שנה טובה ומבורכה ואוכלין דגים וכשר כמו ביו"ט ונראה
דהמצוה אינה אלא ביום של עיוה"כ ולא בלילה שלפניה כיון שהטעם הוא כדי שיהיה חזק להתענות
ביוה"כ אין זה אלא ביום ולא בלילה וכן משמע להדיא ברש"י כתובות [ה'. בד"ה ידחה ע"ש] ויש למעט
בלימודו בעיו"כ כדי לאכול ולשתות [מג"א]:

14. ספר השל"ה הקדוש - מסכת יומא - עמוד התשובה (יא)

וענין ליל ט' בתשרי, הנוהגים שלא לאכול בשר ופירות ושלא לשתות יין רק בשבתות וימים טובים, נראה בעיני
דתלוי במנהג מקומות בענין אשמורת הבוקר. באותן המקומות שנוהגים קודם עלות השחר בערב יום כפור
להשכים במאוד ולהרבות בסליחות ובתחנונים, אזי אין עושין אותו ליום טוב גמור עד אחר הסליחות
ותחנונים. ואותן המקומות שאין אומרים רק מעט ומחסרים ממה שנוהגין בשאר ימי תשובה, נמצא
מתזיקים גם הלילה ליום טוב, ואף על פי שאומרים קצת סליחות מפני שהוא על כל פנים יום אחד מימי
תשובה, ולפי מנהגם גם הלילה מישך שייכא ליום. וכן הוא מסתברא דלילה הוא כיום, כמו שמצינו בשבת
ויום טוב ראש חודש וחנוכה ופורים. ואף על פי שנופלין על אפיהם במנחה שקודם לו, מכל מקום מיד שמתחיל
הלילה הוא יום תשיעי שהאכילה בו חשובה כענינו:

15. הר צבי

דף ה ע"א; גמרא: אי נמי התם אית ליה רווחא.

הגר"א מוכיח מכאן דליל ערב יום-כפור אינו מחויב להרבות בסעודה. והעיר הרה"ג זאב פינקל דאפשר
לומר דמחויב גם בלילה, אך אינו מחויב יותר מחויב סעודת מלוה-מלכה שכבר הורגל בה, ואין
חוששין שמא ישחוט בן-עוף. ולי נראה לדחות דבריו, דבלאו הכי יש להקשות אמאי לא חששו על סעודת
מלוה-מלכה שמא ישחוט בן-עוף, ואי הוי דאורייתא ניהא, אבל אי הוי דרבנן אמאי לא חששו, ואפילו
אי הוי דאורייתא הא מצינו שביטלו נטילת-לולב ותקיעת-שופר משום גזירה דרבה והכא נמי ליחוש.
ויש לומר דעיקר חשש שמא ישחוט בן-עוף היינו שישכח שהוא שבת, כמו שכתב רש"י, ולפי זה
גבי מלוה-מלכה ליכא חשש כלל, דממה-נפשך אי ישכח שהוא שבת אין כאן סעודת מלוה-מלכה,
ולפי זה נדחו דברי ר"ח שאומר שכבר הורגל להכין למלוה-מלכה, הא באמת מצינו בגמרא דההכנה
היה במוצאי-שבת, דעבדו עגלא תילתא ועם-כל-זה אין לחוש כ"ל משום ממה-נפשך, מה שאין כן
בשחל ערב יום-הכפורים שפיר יש לומר שישכח שהיום שבת ויטרד רק בסעודת יום-הכפורים עד
שישכח שהוא שבת וקמו דברי הגר"א.

16. ריטב"א על כתובות דף ה/א

איבעיא להו בתולה נשאת בד' ונבעלת בד'. [1] יש שפירשו אפילו בליל רביעי דישאל קדושים הם ואין משמשים מטותיהם אלא בלילה, [2] ואחרים פירשו דוקא ביום ד' קאמר דליכא אריכות זמן אלא שתי עונות אבל ליל רביעי דאיכא ג' עונות לא, דהא לא שרינן לעיל לכנוס בג' אלא מן הסכנה ואילך ואמאי יכנוס בשלישי ויבעול בליל רביעי, ועוד דהא במתני' קתני משכים לב"ד מכלל שאין בין בעילה לתרעומת ב"ד אלא השכמה אחת, אלא ודאי בד' ביום קאמר וכגון שהוא בועל בבית אפל וכן עיקר:

17. חלקת מחוקק סימן סד

(ב) וחתן אסור בעשי' מלאכה - נראה דהגיה הרב דין זה אעפ"י שכבר כתב זה שלא יעשה מלאכה משום דמלשון הרב המחבר משמע דמשום לתא דידה תקנו כן ואם היא רוצה למחול על תקנתה הרשות בידה וכמ"ש בסמוך בשם ר' ירוחם וכדאמרין בעלמא כל האומר אי אפשי בתקנ' חכמי' שומעין לו ע"כ כתב דאף דיכולה למחול על שמחתה דהיינו לאכול ולשתות ולשמות עמה אבל במלאכה ולצאת יחידי לשוק אף שהיא מוחלת מ"מ הוא אסור בזה ומטעם שהוא דומה למלך כך היה נראה ליישב כוונת הרב בהג"ה זו אבל אין זה מוכרח:

18. שערים מצויינים בהלכה

בפת"ש (אהע"ז סי' סד סק"ו) הביא, דתמהו למה מקפידין היום על מילוי הלכנה, ולא מקפידין על הברכה, דמפורש בגמרא דזה עדיפא. ובר"ן כתב, דמוכח בגמ' דמאן דלא קפיד לברכה נושא בכל הימים. ובשו"ת מהר"י אסאד (אהע"ז סי' כד) כתב, דיותר יש להקפיד על מה שמפורש במס' קידושין (כט:) דמי שהגיע לעשרים ולא נשא, הקב"ה אומר תפח כו', מלהקפיד על שאר דברים.

איכא בינייהו אדם בטל, א"נ יו"ט שחל להיות בע"ש. פירשו בתוס' (ד"ה מאי איכא) דאפי" ב אדם בטל ממלאכה, או כיו"ט שחל בערב שבת, דליכא בהו טעמא דשקדו, מ"מ משום ברכה תינשא בחמישי ותבעל בליל ששי. ובשו"ת הריב"ש (סי' שעג) פ"י דאבעילה קפדינן משום ברכה, אבל בנישואין לא קפדינן, ומאי דקאמר נישאת בחמישי אינו קפידא, דאה"נ אם רוצה נושא ובעל בששי, אבל הכא עדיף כדי שיבעול בלילה, עי"ש.

19. ספר נפש החיים - שער א - פרק ד

לזאת הרי כי ודאי עיקר ענין הקדש והמקדש ושריית שכינתו יתברך הוא האדם שאם יתקדש עצמו כראוי בקיום המצוות כולן שהם תלוין גם כן בשורשן העליון בפרקי אברי השיעור קומה כביכול של כלל כל העולמות כולם. (ועיין זוהר תרומה קס"ב ב' ואת המשכן תעשה גו', הא הכא רזא דיחודא כו' עיין שם היטב) אז הוא עצמו המקדש ממש ובתוכו ה' יתברך שמו, כמ"ש (ירמיה ז') היכל ה' היכל ה' המה, וכמאמרם ז"ל ושכנתי בתוכם בתוכו לא נאמר אלא בתוכם כו' וזה שאמרו רז"ל (כתובות ה' ע"א) גדולים מעשי צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ דאלו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ואלו במעשה צדיקים כתיב מקדש א-דני כוננו ירך, פתחו במעשי צדיקים וסיימו ראייתם ממקדש, כי כן באמת שהצדיקים על ידי מעשיהם הרצויים לפניו יתברך, הן הם מקדש ה' ממש ... תכלית כוונתי שכן תעשו את עצמיכם...

20. מהרש"א על כתובות דף ה/ב

אל ישמיע כו'. אחר שאמר לעיל באיסור לשמוע דבר שאינו הגון והוא דבור [האסור] הוסיף בזה שגם הדבור המותר כגון דברים בטלים שאינן צריכין אל ישמיע את אזניו אלא לדבור המצות משא"כ בשאר חושים כגון בחוש הראות שאין אתה מוזהר להעצים עיניך מראות דבר המותר ...

21. ספר בניהו בן יהוידע על כתובות דף ה/ב

שם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעותיו באזניו. ואע"ג דלפי זה תסגי בחד, הרבה השומרין ללמדינו שצריך להשגיח על שמירת מקום זה ביותר, ולא יסיח דעתו, שכך מנהגו של עולם מקום יקר יותר מניחים

לו שומרין הרבה. והא דלא ניחא לתנא דבי ר' ישמעאל בזה הטעם של אצבעות, ופירש השמירה באליה, פירש בני ידידי כה"ר יעקב נר"ו, דהדרך הוא להעמיד השומר על הפתח סמוך ממש, וכן הוא האליה, משא"כ האצבעות רחוקים הם מן האוזן, עכ"ד נר"ו:

22. ספר חדושי אגדות חלק ראשון עמוד קמט - מסכת כתובות

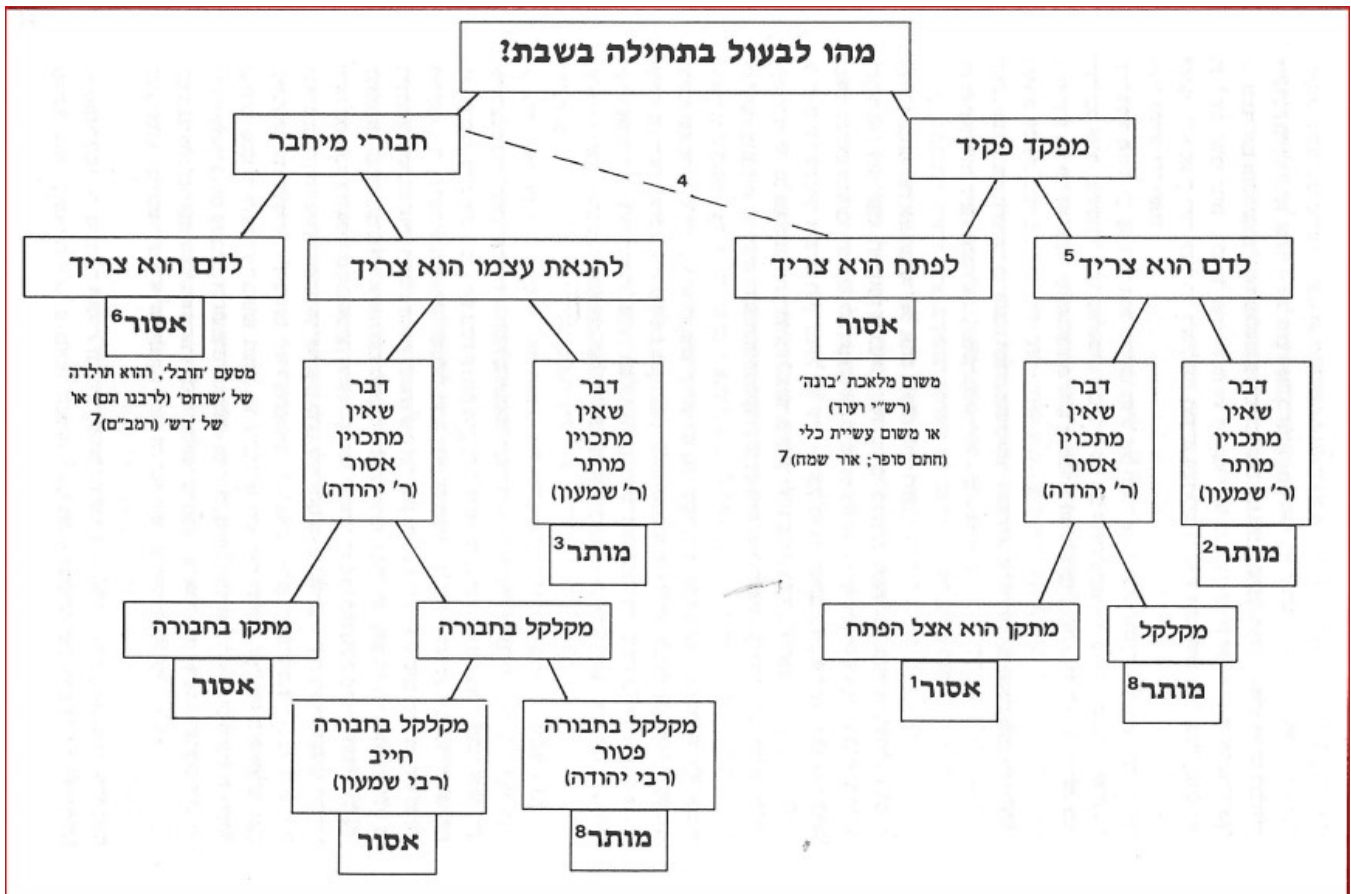
(שם ע"ב). תנא דבי ר' ישמעאל מפני מה אוזן כולה קשה וכו': יכוף אליה לתוכו. ואע"ג שכבר ברא לו אצבעות משופעות כדי שישים אצבעו בתוכו, מ"מ צריך שיהיה האוזן עצמו שלם בלי חסרון ואם היה צריך לשום שם אצבעו היה האוזן חסר בעצמו שהוא פתוח ונכנס לשם כל דבר רע אשר הוא שומע, ולכך נברא לו אליה וישים האליה לתוך אזנו ויניח אצבעו על האליה שלא יצא, ומעתה אין האוזן חסר בעצמו כיון דעיקר הסתימה הוא מן האליה שהוא באוזן עצמו, אע"ד דהאצבע מסייע שלא יצא ...

• ועוד עיין שם והלא סוכ"ס הכל נכוות

23. משך חכמה על ויקרא פרק יד פסוק נא

והזה - על המשקוף כו'. בתו"כ (פ' קיד). הנה רמז גדול בדבר, שבבתים הנגע הוא על צרות עין וכדאמר הגמרא יומא י"א אשר לו הבית, שמיחד ביתו לו, שאינו רוצה להשאיל כליו לאחרים, ולכך מזה על המשקוף, הוא על פתח הבית, להראות שתהא ביתו פתוחה לרבים כו', ובאדם בא על לשון הרע ודברי לצנות אשר עליהן אמרן בכתובות דף ה' מ"מ אצבעותיו של אדם דומין ליתדות, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכניס אצבעותיו לתוך אזנו, ולכך מזה על ידו של מצורע. ודו"ק. וכל איש נלבב יקשיב לנועם מוסרו של הרמב"ם סוף הלכות אלו ואז יטב לו.

• ופשוט לפ"ז למה מזין על אזנו

24. חתם סופר מסכת כתובות דף ה עמוד ב

והא דבעי הש"ס אי מיפקד או עקיר לאו במציאות קא בעי אלא האמת דדם בכותלי רחם הוא כמשקה עצור בספוג ומספקא לי' אי דינו כפקיד או דינו כמיחבר חבור.

25. תוספות מסכת כתובות דף ה עמוד ב

דם מיפקד פקיד או חבורי מיחבר - טעמא דחבורה לא כפרש"י דפירש בפרק שמונה שרצים (שבת קז): דחייב משום צובע גבי ח' שרצים דתנא התם נצרר הדם אע"פ שלא יצא וקשה לר"י דבאלו טריפות (חולין מו): בשמעתא דריאה תניא ושאר שקצים ורמשים עד שיצא מהם דם והשתא התם מאי צובע איכא הא לית להו עור וה"נ מאי צביעה איכא בהך חבורה וכן גבי חבורה דמילה לא שייך צביעה ועוד דעל כרחך לשמואל איכא טעמא אחרתא דבפרק כלל גדול (שבת עה. ושם) קאמר דשוחט לא מחייב משום צובע אלא משום נטילת נשמה אלא טעמא דחבורה הוי משום נטילת נשמה כדקאמר שמואל התם ורב דאמר התם משום צובע אף משום צובע קאמר ונטילת נשמה אין לפרש דטעמא משום הכחשה שמחלישו ונוטל קצת נשמתו דהכא אין צריך לחלישות האשה ומיהו איסורא דקאמר הכא איכא למימר דהויא דרבנן אבל גבי מילה משמע דאיכא איסורא דאורייתא בהוצאת דם דאמרינן בפרק ר' אליעזר (שם קלג:): האי אומנא דלא מייץ סכנתא הוא ומעברין ליה פשיטא מדקא מחללין שבת עליה מהו דתימא דם מיפקד פקיד קמ"ל דחבורי מיחבר ואי הוה משום החלשה ליכא חילול שבת דהויא מלאכה שאין צריכה לגופה דאין צורך להחליש התינוק ונראה לר"ת לפרש דהוצאת דם חשיבה נטילת נשמה כי הדם הוא הנפש וכשנוטל מקצתו נוטל מקצת נשמה וקשה לר"י דאמר' בפרק כלל גדול (שם עה. ושם) גבי הצד חלזון והפוצעו וליחייב נמי משום נטילת נשמה ומשני מתעסק הוא אצל נטילת נשמה דכל כמה דאית ביה נשמה טפי ניחא ליה כו' ולפי זה אפילו הוא חי גמור הרי יש כאן נטילת נשמה ואומר ר"ת כי דם חלזון שצובעין בו הוא מיפקד פקיד ועל אותו אינו חייב משום נטילת נשמה ועל שאר הדם שמחובר חשיב ליה מתעסק.

26. סוכת דוד

ובש"מ כתב דרש"י יסבור דאין שייך צביעה רק בדבר שיש בו טורח ואומנות כגון שעושה חבורה שיש בו טורח אבל כשהוא מיפקד פקיד אין בו טורח (נראה דהכונה דבעינן שיהי' שם מעשה מלאכה, וכל שיוצא ממילא אי"ז מעשה מלאכה, ועדיין צ"ב), ואע"פ שדם חלזון דמיפקד פקיד, וחייב משום צובע, היינו משום דדם חלזון אע"פ שהוא מיפקד פקיד יש בו אומנות שצריך להוציאו והוא בחיים כי אז הוא יותר טוב, עכ"ל.

27. רמב"ם יד החזקה - הלכות שבת פרק ח

(i) הדש כגרוגרת חייב ואין דישה אלא בגדולי קרקע והמפרק הרי הוא תולדת הדש החולב את הבהמה חייב משום מפרק וכן החובל בחי שיש לו עור חייב משום מפרק והוא שיהיה צריך לדם שיצא מן החבורה אבל אם נתכוון להזיק בלבד פטור מפני שהוא מקלקל ואינו חייב עד שיהיה בדם או בחלב שהוציא כגרוגרת. [השגת הראב"ד - ואינו חייב עד שיהיה בדם או בחלב שיוצא כגרוגרת א"א וכי המשקין שיעורן כגרוגרת והלא חלב כדי גמיעה ושאר המשקין שיעורן חלוקין]:

28. חתם סופר מסכת כתובות דף ה עמוד ב

מיפקד פקיד משמע אי פקיד לא שייך חבורה. וצ"ע להרמב"ם פ"ה משבת הלכה ז' ח' ט' דחובל משום מפרק הדם והדש וסוחט וחובל ומחלב מלאכה א' הם. וא"כ הא קי"ל משקה בענבים מיפקד פקיד בפסחים ל"ג ע"ב. ואפ"ה עיקר חיוב סחיטה בענבים הם. ופשוט יותר מביעא בכותחא דמשקה בעינבי פקדי טפי מדם בתולים דלקמן מסקינן דפקיד ועקיר ועמ"ש רש"י שבת צ"ה ע"א והא דבעי הש"ס אי מיפקד או עקיר לאו במציאות קא

בעי אלא האמת דדם בכותלי רחם הוא כמשקה עצור בספוג ומספקא לי' אי דינו כפקיד או דינו כמיחבר חבור. יהי איך שיהי אינו פקיד בענבלי וא"כ פשיטא שיש בו משום סחיטה ככל חובל לרמב"ם...

29. תוספות מסכת כתובות דף ה עמוד ב

לדם הוא צריך ושרי - וא"ת והא פסיק רישיה הוא לענין הפתח וצ"ל שיכול להוציא הדם בלא עשיית הפתח [1] פי' ר"ת שצריך להוציא הדם שלא יתלכלך פעם אחרת כשיבעול ולפירושו לקמן דקאמר דם חבורי מיחבר אי לדם הוא צריך ואסור אף על גב דהויא מלאכה שאינה צריכה לגופה דשריא במקום צערא גבי מורסא הכא גבי מצוה אסור ולקמן נפרש הא דפריך ממפיס מורסא לפירושו [2] ור"י מפרש לדם הוא צריך שצריך לראות אם היא בתולה.

30. חדושי הרשב"א על מסכת כתובות דף ה/ב

או לפתח הוא צריך ואסיר. כלומר ואי לפתח הוא צריך לכ"ע אסיר, ואפילו כשתמצא לומר דמקלקל הוא אצל הפתח, דמכל מקום לאו מקלקל גמור הוא אבל יש בו תיקון קצת שהוא צריך לו ומתקן הוא אצל ביאה, וכיון שיש בו תיקון קצת ונעשית מחשבתו חייב, דלענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, דומה למה שאמרו בפסח שני בפ' אלו דברים (עג, א) השוחט בשבת לע"ז חייב, כלומר הואיל והוא מתקן קצת, כדאמרין מאי תיקון, תיקון להוציא מידי אבר מן החי, אלמא כיון שיש בו תיקון קצת אעפ"י שיש קלקול הרבה אצל הבהמה, דבהמה בחייה טפי עדיפא דקיימא לגיזות ולולדות ולחלבה, ולגבי שאר איסורין חשבינן ליה מקלקל כדאיתא בפ"ק דחולין (ח, א) גבי סכין של ע"ז, לגבי שבת חשבינן ליה מתקן משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה:

31. תוספות מסכת כתובות דף ה עמוד ב

אם תימצי לומר הלכה כרבי יהודה מקלקל הוא אצל הפתח ושרי - פי' דרבי יהודה אית ליה דמקלקל בחבורה פטור אף על גב דפטור אבל אסור מיהו הכא מותר לכתחלה משום דאיכא תרתי מקלקל בחבורה ודבר שאינו מתכוין וקשה דבגרייה אסר ר' יהודה אע"ג דאיכא תרתי דאין מתכוין ומקלקל נמי הוי כדאמרין בשילהי פ"ק דהגיגה (דף י.) דמוקי הך דחופר גומא ואין צריך אלא לעפרה דפטור אפי' כר' יהודה דמחייב מלאכה שאינה צריכה לגופה וטעמא דפטור משום דמקלקל הוי ובפרק י"ט (ביצה כג. ושם) אסר רבי יהודה קירוד אף על גב דאין מתכוין ומקלקל [1] ויש לומר דהכא שרי טפי משום דאיכא נמי מצוה [2] א"נ שלא במקום מצוה נמי היכא דאיכא תרתי שרי וגבי חריץ יש להעמיד כגון שאינו מקלקל לגמרי אלא מתקן קצת דמשוי גומות מצד אחד וגבי קירוד נמי במה שמוציא דם מיקל לבהמה קצת כמו דם הקזה.

32. ספר יערות דבש - חלק ראשון - דרוש יא (המשך)

ובזה יובן דברי הש"ס בכתובות [דף ה.] מפני מה אצבעותיו של אדם הם משופים כיתדות, שאם ישמע דבר שאינו הגון יכוף את אצבעו לתוכו. ויש להבין, וכי יש לשאול אטבע הבריא, א"כ אף על שפוע החוטם וגם על אצבעות הרגלים יש לשאול, וכבר נתנו חכמי הטבע, שקורין פיזיקה, טעמים רבים בתועלת אנושי. אבל הענין כי חכמי הניתוח שקורין אנטומיה, חקרו למצוא בטבע יצירה, כי לחוש הראות כמו עינים נוצר בצדו מכסה, אם רוצה פותח, ואם רוצה סותמו, וחוש הדיבור יש לפה כח לסגור ולבלום או לדבר, אבל בחוש השמיעה, אין באוזן דבר המונע השמיעה, ובע"כ צריך לשמוע אף אם רוצה או לא, אם לא שנותן אצבעו לאזניו, וזה אינו באוזן כלל רק באבר אחר, ולמה נשתנה האוזן משאר אברים, וחתרו למצוא הרבה בזה, ולא מצאו בזה הדבר שום טעם וסיבה:

אבל הענין כך הוא, כי קודם חטא אדם הראשון, היה כל ענין אדם הכל לעבודת ה', ועל זה היו כל חושים, ולכך בפה, אף במלאכי מעלה יש גדר, פעם לדבר ופעם לחשות, כדאמרין [הגיגה יג ע"ב] חשמל עתים חשים עתים ממללים, ולכך היה בפה בעצמו הכח לדבר ולשתוק, ופשיטא הראייה במלאכי השרת צריכים לפעמים התעלמות עין מזיו השכינה, ולכך נאמר [יחזקאל א, יד] החיות רצוא ושוב, וכן באדם, אי אפשר להביט תמיד

בפני שכינה, ולכך היה בעינים בעצמן כח לסגור ולפתוח. אבל באוזן, שקודם החטא לא היה באדם שום דבר, רק לדבר דברי רוח הקודש וטהרה, ולזה האוזן לא תשבע לשמוע, ולא מצויר בו דבר שיומנע משמיעה, ומלאכים שומעים תמיד דברי אלקים חיים, ולכך לא היה באוזן שום דבר המונע השמיעה, אבל כשחטא, ובעו"ה גבר הנחש ואדם עלול לחטא ולשמוע בקול מסית לו, דובר נבלה וכדומה - אוי לעינים שכך רואות ואוי לאזנים שכך שומעות - הוצרך הקב"ה ליתן לאדם מגן לאזן לעכב השמיעה:

ומה נעשה, הוא הדבר שנאמר במדרש ילקוט [הוא במדרש אבכיר] על הפסוק זה ינחמנו מעצבון ידינו כי בשעת הבריאה לא היה חילוק אצבעות כלל, ואח"כ לאחר חטא אדם הראשון נחלקו, וזה היה הטעם, כי היתה אז האוזן צריכה דבר המונע שמיעה, ויוצר האדם, לתקן אדם לבל ילכד בפח הנחש, חלק האצבעות, כדי למנוע שמיעה מיניה בעת הצורך:

וזה היתה שאלת הש"ס, מפני מה אצבעותיו של אדם כיתדות, כי ודאי אילו היה מתחלת בריאה, לא תפול בו שום שאלה, כמו שלא תפול שאלה אשאר אברים בתבניתו, רק על אצבעות שלא היו בשעת הבריאה רק יד שלם, ואח"כ נעשה כן, ועל זה שאל, ולכך משני, שהיה להגן מפני אוזן שלא ישמע דברים בלתי הגונים, וזה נתחדש לאחר חטא אדם הראשון כנ"ל. הרי למידין אנו מאוזן, כי לולי חטא אדם הראשון, אף שהיה נוצר מן אדמה, מ"מ לא היה עלול לחטוא, רק הנחש הכרוך בעקביו של אדם הסיתו לחטוא, ולכך אין לאדם טענה להשם למה מחומר קרצתני, כי אין זה סיבה לחטא כלל, וזוהיא כוונת המשורר [תהלים מט, ו] שביקש לומר למה אירא בימי רע עון עקבי, היינו עונות הכרוכים בעקבי, והיינו מנחש המסית והמדיח אשר ישופנו עקב, כאשר כתבתי

33. בן יהודע על כתובות דף ה/א

תני בר קפרא בתולה נשאת ברביעי ונבעלת בחמישי, הואיל ונאמרה בו ברכה לדגים. נ"ל בס"ד הטעם שבחרו יום ברכה לדגים לבתולה ולא לאלמנה, מפני כי ברכה של הדגים שהיא ברכה של רבוי אין שולט בה עין הרע, כמו שאמרו רז"ל [ברכות כ' א'] על פסוק [בראשית מ"ח ט"ז] וידגו לרוב, מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהן, ובנשואי אלמנה אין מטילים עין הרע, אבל בנשואי בתולה יש חשש עין הרע, לכן בחרו לה יום שניתנה ברכה של הדגים, שהיא שמורה מעין הרע, כן זו תהיה שמורה מעין הרע. ועוד נ"ל נתנו לבתולה יום שנתנה בו ברכה לדגים, שיש לבתולה דמיון קצת עם הדגים, דארוז"ל בחולין דף ס"ג [ע"ב] שיש שבע מאות מיני דגים, וידוע דהבתולה היא אחוזה בסוד בת שבע, ולכן תקנו לה שבעה ברכות, וידוע כי בת שבע כל אחת כלולה ממאה בעולם הבריאה, והרי היא סוד שבע מאות: